

מנהג העלייה לתורה בשמחת תורה לחולים וזקנים

בשמחת תורה, פשט המנהג בקהילות ישראל שכל אחד ואחד מן הקהל עולה לתורה – למגדול ועד קטן. ביום זה אפילו קטנים שלא הגיעו למצוות עולים לתורה, ועבור אלו שאינם מסוגלים לכך עורכים את מעמד "כל הנערים". אך כמובן שחלקם של המבוגרים אינו נעדר – אפילו המבוגרים ביותר. בעקבות מנהג זה מתעוררת השאלה בדבר עלייה לתורה של מבוגרים או חולים שאינם מסוגלים לעמוד על רגליהם בזמן קריאת התורה. בכל ימות השנה אין מקובל להעלותם לתורה כלל. אך מה הדין בשמחת תורה, או כיוצא בזה – ביום היארצייט של יקיריהם?

מקור הלכה זו הוא ממתן תורה. מעמד נורא זה של התגלות אלוהית היה מתוך אימה ויראה. חז"ל לימדונו הלכות רבות המצוות על יחס של כבוד וחשיבות לדברי התורה, והדרך הנאותה ללימודה. אחת ההלכות היסודיות בנוגע לקריאת התורה בציבור היא החובה לעמוד בשעת קריאת התורה, הלכה שתקפה הן לעולה לתורה והן לקורא בה.

במשנה במסכת מגילה (כ"א, א') שנינו:

"הקורא את המגילה עומד ויושב, אם רצה עומד אם רצה יושב".

ועל כך אמרו בגמרא: "תנא, מה שאין כן בתורה". וכמו שפירש רש"י: "שאינו קורא בתורה בצבור מיושב".

דין זה נלמד ממה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה כשלימדו את התורה "ואתה פה עמוד עמדי" (דברים ה, כח), ששמעו שכביכול הקב"ה עצמו עמד בשעה שלימד למשה את התורה, "ואם כן כל שכן שכל ישראל היו עומדין מפני אימת הקדוש ברוך הוא הנותן אותה. ואמרינן עוד, כשם שניתנה באימה - כך אנו צריכין לנהוג בה באימה" (משנה ברורה סימן קמ"א בשם הלבוש).

מקור הטעם השני, הוא בבית יוסף (בתחילת סימן קמא) שמביא בענין זה מדברי הירושלמי:

"רבי שמואל בר יצחק על לבי כנישתא (=נכנס לבית הכנסת). חזא לחד בר נש תרגם וסמך לעמודא (=ראה אדם שנסמך לעמוד בעודו קורא בתורה). אמר ליה: אסור לך! כשם שניתנה באימה - כך אנו צריכים לנהוג בה באימה".

וכך נפסק בשולחן ערוך בהלכות קריאת התורה (אורח חיים סימן קמא, א):

"צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד אסור, אלא אם כן הוא בעל בשר. הגה: וכן החזן הקורא צריך לעמוד עם הקורא" (מרדכי הלכות קטנות).

עוד מבואר בהלכה זו, ומקורו בדברי הירושלמי שהזכרנו, שאפילו להישען אסור. עם זאת, המרדכי פסק בשם הירושלמי, שאם מדובר בבעל בשר שאינו יכול לעמוד, מותר לו להישען. והבית יוסף (שם) מביא זאת (דברי הירושלמי אלו אינם בגירסת הירושלמי שלפנינו).

המשנה ברורה (ס"ק ד') מציין, שהוא הדין גם לחולה או זקן מופלג שקשה להם העמידה בלי סמיכה. הוא מוסיף, שגם אלו שהותר להם להישען, צריכים להיזהר שלא להישען עד כדי כך שאילו יינטל הדבר שעליו הם נסמכים יפלו, אלא אם כן אינם יכולים כלל ללא הישענות, שאז מותר. להלן נראה שהדבר שנוי במחלוקת בפוסקים.

מדברי המשנה ברורה ושאר הפוסקים משמע לכאורה, שכל זה בהישענות, אבל בישיבה לגמרי אין היתר אפילו למי שאינו יכול באופן אחר, כגון נכה המרותק לכיסא גלגלים. וכך פסק הגר"ע יוסף זצ"ל (ילקוט יוסף קריאת התורה ובית הכנסת הערות סימן קמא - דיני קורא ומקרא אות ב):

"ואם אינו יכול לעמוד כלל, אפילו על ידי סמיכה גמורה, אין להתיר לנכה כזה להיות שליח צבור ולקרוא בתורה מיושב".

לעומת זאת, כאשר נעין בסוגיא זו, נגלה שיתכן ויש מקום להקל בדבר. בכדי להבין את הנושא נקדים שתי פסקים שכתב המגן אברהם בהלכה זו, ואת ביאור המחצית השקל לדבריו.

הפסק הראשון עוסק בשאלה האם מותר לאדם בריא להישען מעט. במגן אברהם כתב שהדבר אסור, כיון שצריך לעמוד באימה. במחצית השקל מבאר את דבריו, שבאמת יש לומר שהדבר תלוי בטעמים לאיסור זה. אם עיקר הטעם הוא בלימוד מן הפסוק "ואתה פה עמוד עמדי", שמשמעו שיש צורך בעמידה, אם כן הישענות קלושה בודאי עדיין נחשבת עמידה; אך אם הטעם הוא מצד שיש חובה לעמוד באימה ובריאה, אין להישען כלל, שאין זו דרך אימה.

הפסק השני עוסק בדינו של בעל בשר, שראינו שמותר לו לסמוך. הפוסקים נחלקים עד כמה מותר לו לסמוך (לעיל הבאנו את הכרעת המשנה ברורה). הלבוש (שם ס"ק א) כתב שמותר לבעל בשר אפילו סמיכה גמורה. המג"א (ס"ק ב') כתב שדווקא סמיכה שאם ינטל מה שנסמך עליו לא יפול מותרת, משום שבאופן שיפול - הדבר נחשב כשיביה.

מבאר המחצית השקל את דבריו, שכאמור מצינו שני טעמים לדין זה של עמידה בקריאת התורה. האחד הוא חובת עמידה, שלמדנו מן הכתוב "ואתה פה עמוד עמדי". והשני, החובה לעמוד באימה ויראה. לפי זה, מובן מדוע המג"א אוסר בסמיכה גמורה: כל ההיתר לגבי בעל בשר הוא מצד שמאחר שאינו יכול לעמוד אין זו פגיעה באימה ויראה אם הוא נסמך, אבל

כל זאת כל עוד אין זו סמיכה שנחשבת לשיבה, כי במצב כזה מתבטלת חובת העמידה שלמדנו מ"ואתה פה עמוד עמדי".

עם זאת, המחצית השקל מכריע שלא כמו המגן אברהם, משום שבכל הפוסקים נראה שמותרת אפילו סמיכה גמורה.

לכך הוא מוסיף ראייה יפה מן התלמוד הירושלמי שהביא המרדכי להתיר לבעל בשר, שם מסופר על ר' יוחנן שראה אדם סומך בקריאת התורה, והעיר לו מן הפסוק "ואתה פה עמוד עמדי". אותו אדם השיב לו שהוא בעל בשר ואינו יכול לעמוד, ור' יוחנן הסכים שמותר לו לסמוך. מדייק המחצית השקל, שהיה מדובר על סמיכה גמורה, ולא על סמיכה חלקית, כי הרי רבי יוחנן טען כנגדו שהדבר נסתר מן הפסוק, שממנו למדנו סמיכה גמורה, ואילו היה מדובר בסמיכה חלקית, שעדיין נחשבת עמידה – מהו המקור מן הפסוק שהדבר אסור? הרי אין זה אסור אלא מטעם שאין זו אימה ויראה! ובעל כרחך, שמדובר בסמיכה מלאה, ואף על פי שהיא נחשבת לשיבה, מכל מקום הדבר מותר לבעל בשר.

במידה ומדובר בסמיכה מלאה, יתכן לומר שהוא הדין לכאורה גם בישיבה מוחלטת, שהרי סמיכה גמורה נחשבת כישיבה, ומכל מקום התירוה לבעל בשר ולחולה.

רבינו הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א עסק בנושא בתשובתו (שו"ת מנחת אשר חלק ג'), ולאחר שהביא את דברי הלבוש ומחצית השקל, כתב שמשמעות הדברים היא שאכן יהיה מותר בישיבה למי שאינו מסוגל לעמוד, מאחר שסמיכה מוחלטת דינה כישיבה. והוסיף, שאף שלא מצאנו בדברי הפוסקים במפורש שהתירו לבעל בשר או חולה לשבת, מכל מקום מאחר שבאיסור דרבנן עסקינן, ובדיעבד יוצא ידי חובתו, והדבר נחשב לשעת הדחק גדולה, יש להקל בכך בשמחת תורה וביארצייט, וכן אם אין די בכך אפשר להקל באקראי גם בהזדמנויות אחרות. כך הורה גם הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל.

עוד הוא כותב שם, שראה בעיניו את האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל, בעל ה"דברי יציב", שלעת זקנותו וחולשתו נהג לעלות לתורה ולקרוא את כל הפרשה כמנהגו, וקרא את כל הפרשה בישיבה. וכן כתב שם שנהג הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל לעת זקנותו וחוליו. [הרב וייס מעיר כי יתכן שאין ללמוד ממעשים אלו, מאחר שבמקרים אלו ישנו גם שיקול של כבוד התורה, שיתכן שיש להשוותו לכבוד מלכות שמצינו בגמרא בסוטה (מא, א) שמחמתו מותר למלך לקרוא בישיבה, ובהכרח צריך לומר כן לדעת הגר"ע יוסף שכאמור פסק להלכה שאין לעלות לתורה נכה שמוכרח לקרוא בישיבה].

עוד יש לדון בנושא, שיש משמעות בדברי הירושלמי שדין העמידה בקריאת התורה נובע מ"כבוד הציבור". בספר מועדים וזמנים (חלק ב סימן קפב) מצטט מדברי קרוב משפחתו, הגאון רבי משולם דוד סולובייציק זצ"ל, המעלה את האפשרות הזאת. על פי זה פוסק הרב משה שטרנבוך שליט"א, כי במידה שכבוד הציבור הוא דווקא שיהיה זה הבעל קורא, אף על

פי שהוא נכה, יש להתיר לו לעלות לתורה בישיבה. כדוגמא לכך הוא מציין את האפשרות שבה ישנו בעל קורא מיומן וקבוע, שכעת אינו מסוגל לעמוד על רגליו, ואין אדם אחר שיכול לקרוא בצורה טובה, אלא בריבוי טעויות, שיצטרכו לתקנו הרבה ולהחזירו, שבמצב כזה יש להעדיף את הבעל קורא המנוסה אפילו בישיבה.

לסיום נעיר כי הסכמת הפוסקים בנושא היא שבאופן שאין אחר שיכול לעלות לתורה - הדבר מצוי בבתי חולים במנין מצומצם כאשר אין שלשה או שבעה העומדים על רגליהם - מסתבר שאין לבטל משום כך קריאת התורה, שהרי בדיעבד יוצאים ידי חובה בקריאה כזאת.